

„Svati“ sa „zastavama“.

„Mladenke“ sa ženjenim vencem.

Žetelački običaji i svečanosti sve se više gube u Hrvatskom Zagorju, gde uplivi grada, uposlenje seljaka u industriji i rudarstvu pomalo ali sigurno brišu sve duhovne zasade tradicionalnog seljačkog života. Nakon što se gotovo sasvim izgubila stara nošnja, gube se sada i ostaci starih običaja. Novo vreme tvrdom rukom briše sva raspoložnja i duševna nastrojenja, koja su izrasla i održavala se u sredini, kada je čovek bio bliži prirodi i drugom čoveku. U fijuku fabričkih sirena izgubila se melodija svečanih seljačkih obreda a osiromašeni seljak ima malo prilike i razloga, da blagodari prirodi na njenim darovima.

I kao na kakvoj oazi zadržalo se u selu Poznanovcu (srez Zlatar) još nešto od starih žetelačkih svečanosti, da i to kroz koju godinu potone u zaborav. I o toj svečanosti ima da bude reč u ovom kratkom napisu.

Nakon izvršene potpune žetve priređuju uposlene žene žetelice svečanost, — nošenje venca, — i to na imanju vlastelina Ritera, kojoj prisustvuje i obližnje selo, naročito mladež i deca. U predvečerje, kada se pojavi prva zvezda (oko 19 sati) i kada se smiri sav rad na vlastelinstvu, sabire se povorka kod raspela, na raskršću, gde se od državne ceste odvaja put prema vlastelinstvu.

Povorka kreće »med na'ma« (između palma) t. j. kroz drvored jablanova, koji vodi do dvora.

Pred povorkom poskakuju i ujuškaju »svati«, tri dečaka sa »zastavama« u ruci. Zastave su kite od poljskog i vrtnog cveća privezane na vrhu kolca. Dečaci su poručani onim redom, kojim se žanju žitarice t. j. prvi dečak ima upleteno klasje pšenice u svoju zastavu, drugi klasje raži a treći klasje zobi. Dečaka je toliko, koliko se vrsti žita žanje. U ovom slučaju tri vrste: pšenica, raž i zob. Poskakivanje dečaka daje celoj povorci neku veselu notu, kao i sada uobičajena limena glazba, koja dolazi iza njih i između pesama svira marševe. Do muzike idu muškarci, kojih je vrlo malo, jer većina seljaka iz obližnjih sela radi po fabrikama i rudnicima.

Iza muzike dolazi glavni, svečani deo povorke: mladenke i mladenci sa pratnjom. I njih je kao i dečaka onoliko, koliko se vrsti žita žanje. Iza veselog ujuškanja dečaka i bučnih marševa muzike, ovaj deo povorke deluje svečano sa svojim dostojanstvenim mirom. Vidi se, vrši se jedan obred. Svečanost tog obreda još podiže sakralni karakter pesama. Upravo je čudo, kako se u tom kraju, čiju pozadinu paraju tvornički dimnjaci, zadržala tolika primitivna preda-

nost jednom prastarom kultu zahvalnosti prirodi. U času kada se povorka makne i kad prvi put zatrepće tonovi pesama kroz sumrak, iz duša tih ljudi se izvijaju stara, u davnom životu prekrivena raspoloženja. Do-

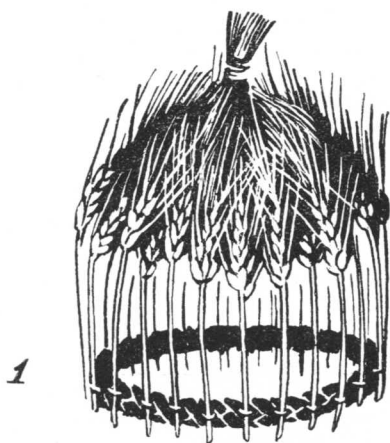

„Mladenka” sa žetvenim vencem.

laze do izraza stari elementi, koji su sastavljali dušu naših preda, a koja je — još neizdiferencirana bila ukopčana u krvotok prirode i disala plućima naviklim svežini vedrih letnih noćiju. U tim se raspoloženjima još iza pokolenja vidi zajednički obred celog jednog kraja, oseća kolektivna duša, jedinstvena u zahvalnosti i veselju. Sveštenice te zahvalnosti, koje nose svoje darove jesu mladenke, praukuke sveštenice Cerere i Demeter.

Mladenke i mladenci idu u parovima. Mirno, svečano, korakom. Najpre dolazi mladenka, koja ima u ruci kiticu cveća a na glavi »venec« čiji je skelet pleten od klasja pšenice i zakićen vrtnim i poljskim cvećem. Do nje je njen mladenac sa cvećem omotanim klasjem pšenice na grudima. Iza para ide »podsneš«, sa kiticom cveća u ruci i dever. Onda dolazi drugi par: mladenka ima »venec« pleten od klasja raži. Njen mladenac, njena »podsneš« i njen dever imaju kitice cvećem omotane raži. I konačno treći; mladenka sa vencem od zobi i njena pratnja u znaku ove žitarice.

»Venec« se sastoji od dva dela: donjeg, koji u stvari ima formu venca a na koji se postavlja gornji deo u formi kratkog čuna. Kostur venca, t. j. gornjeg čunastog dela ispleten je od pojedinih vrsta žitarica i većto iskićen cvećem. Vence, zastave i kitice, — tobože potajno u štaglju i dr. — pletu »podsneše«.

1

2a

2b

1. Kostur „venca” pleten od klasja raži. — 2a. Gornji deo cvećem iskićenog venca.
2b. Donji deo venca na koji se gornji polaže.

Iza mladenki i mladenaca dolazi povorka žetelica i druge ženske mladeži. Neke žene nose i srpove, simbole obavljene žetve. Sve su žene mahom gradski obučene; u narodnoj nošnji bi taj obred kud i kamo sugestivnije delovao.

Za vreme dok se povorka pomiče, — a to traje dosta dugo, i ako je put kratak, jer se ona jedva napred kreće, — pevaju se žetelačke pesme i to putem do dvora:

Večer nam je rosa padala,
Nju Marija gledala
Z belega dvora od Boğa
Od smilenog Jezusa.
Smileni Jezus, dođi k nam,
Pelaj nam duše v svetce raj.

Čim povorka stigne do vlastelinskog dvora, gde ih pred ulazom očekuju vlastelini, peva se pesma:

Jeli su nam doma gospoda?
Jeli su nam doma gospoda?
Mi nesemo takav dar,
Koga nam je smilen Jezus dal.

»Svati« predaju gospodaru svoje »zastave«, a mladenci i deveri svoje kitice cveća. Kod predaje govore mladenci:

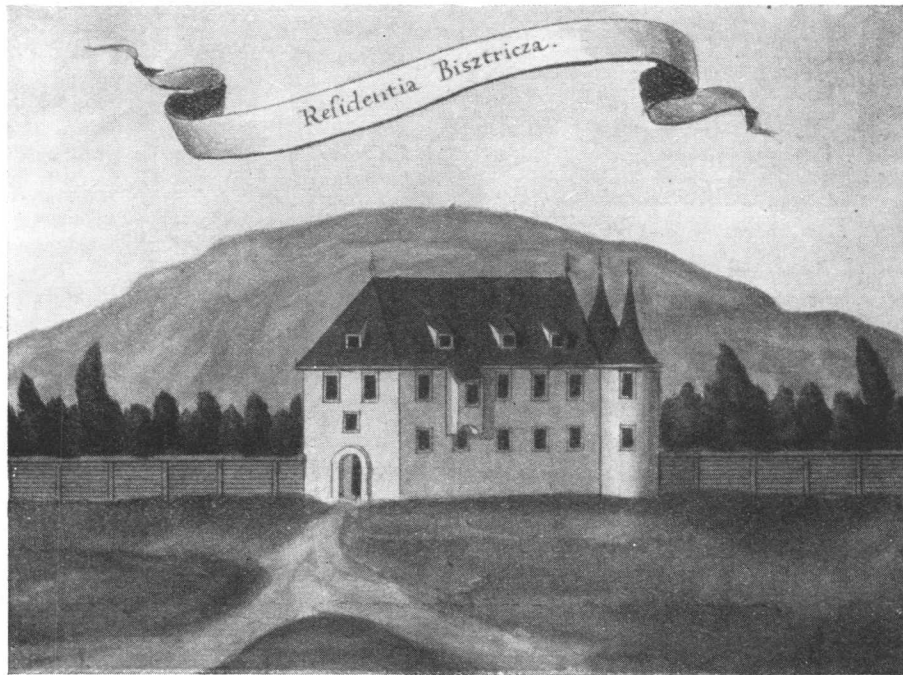
Dobar večer gospodin, mi njim nosimo
takav dar
Kakav nam je smilen Jezus dal.

Za uzvrat darivaju gospodar i gospodarića mladenke i mladence, »podsneše« i devere, te »svate« i to danas obično novcem u raznim iznosima.

Nakon ove obavljene ceremonije prolazi povorka kroz dvor na stražnju stranu, gde se održaje svečanost uz ples, sviranje i piće. I kontrasti su upravo neverovatni. Ta ista svečana povorka, iz koje je govorila predanost i svetačko raspoloženje i koja je bila vezana zajednicom osećaja i čuvstava, kao da kroz sve te žile teče ista krv, raspada se sada opet u svoje sastavne delove, svakodnevnosti individualnosti, koje u posejlačenom »šimiju«, polki i valceru obračunavaju svoje zahteve na život. Svetačke maske padaju sa lica i stara seljačka duša, koja je malo čas vezala niti sa veličinom prirode opet je umuknula¹.

Mirko Kus-Nikolajev.

¹ Susretljivošću vlastelinske porodice Ritter u Poznanovcu, bio je pozvan Etnografski muzej, da sudjeluje na toj svečanosti. Od muzeja sudelovali su: gđjica Zdenka Sertić, Dr. Božidar Širola i pisac ovoга napisa. Dr. B. Širola je ujedno fonografski snimio žetelačke pesme.

Iz iluminiranog kodeksa »Status Familiae Patachich« (u Kr. Sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu).